

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Клименко П. В.

студентка,

Інститут права

*Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ, ЗАВДАНОЇ РОБОТОТЕХНІКОЮ ТА ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ

Наразі в Україні розроблена Концепція реформування цивільного законодавства, над якою працювала велика кількість практиків та науковців. Йдучи в ногу з часом, розробники Концепції запропонували включити до Цивільного Кодексу положення про відшкодування шкоди, завданої робототехнікою та штучним інтелектом.

Дійсно, час не стоїть на місці і в суспільстві дедалі більшого значення приділяється увага новітнім технологіям. Науковці намагаються полегшити наше звичайне життя, створюючи різноманітні винаходи, корисні моделі і т. д. І чи не найбільша кількість розробок припадає на робототехніку та штучний інтелект. На сьогоднішній день ми маємо величезну кількість робототехніки: від звичайних «розумних пилососів» до цілих «розумних будинків», що повністю облаштовані робототехнікою. І це ще далеко не все, що спромоглась створити людина. Здається з розвитком технологій наше життя стане зручнішим, простішим, цікавішим, але насправді все не так однозначно. З розвитком штучного інтелекту та робототехніки починає з'являтися новий вид правовідносин. Очевидно, що ці правовідносини не будуть позбавлені ризику завдання шкоди, розробленою робототехнікою. Отож, спробуємо з'ясувати що являє

собою відшкодування шкоди, завданої робототехнікою та штучним інтелектом і яке місце в цивільних правовідносинах вони займають.

Згідно визначення Європейського Союзу, сформульованого в рекомендації 2019 року, штучний інтелект описаний як високо-розвинені системи, що аналізують встановлені умови і приймають до певної міри автономні рішення для досягнення визначених цілей. Організація економічного співробітництва та розвитку у своїх принципах вказує, що штучний інтелект – «це машинна система, яка може робити прогнози, рекомендації або рішення, впливаючи на реальне або віртуальне середовище на основі заданого людиною набору цілей. Причому такі системи можуть бути розроблені для роботи з різним рівнем автономії» [1].

Якщо говорити про сучасне регулювання відшкодування шкоди, завданої робототехнікою та штучним інтелектом, то Резолюція ЄС 2015/2103(INL) присвячена питанням цивільно-правової відповідальності за негативні наслідки використання робототехніки та штучного інтелекту. Варто зазначити, що в документі наголошується, що «згідно із чинною правовою базою роботи не можуть бути притягненими до відповідальності *per se* за дії, що спричинили шкоду третім сторонам» (п. ad), «на цьому етапі відповідальність повинна покладатися на людину» (п. 56). У п. ad вказується, що відповідальність у такому випадку може бути покладена на одного з «агентів»: 1) виробника, 2) оператора, 3) власника, 4) користувача. Одним із ключових критеріїв, які передбачені для такого встановлення відповідальності, в цьому випадку є доведення факту, що «агент» міг передбачити і запобігти шкідливим наслідкам. У п. 59 пропонується впровадження обов'язкової системи страхування для такого роду технологій (на зразок тієї, яка існує для автомобільного транспорту), в рамках якої виробники та власники таких технологій будуть зобов'язані здійснювати страхування потенційної шкоди від їх використання [1].

Правове регулювання відшкодування шкоди, завданої штучним інтелектом та робототехнікою напряму залежать від визначення правового режиму/статусу штучного інтелекту. На сьогодні, загальні

тенденції щодо місця штучного інтелекту в суспільних відносинах та його відповідальності за діяння можна об'єднати навколо трьох основних положень:

– позиціонування роботів зі штучним інтелектом лише як об'єктів суспільних відносин. За такого підходу роботи зі штучним інтелектом сприймаються лише як можлива допомога в суспільних відносинах, де суб'єктами є фізичні та юридичні особи. Наприклад, ШІ використовується як інструмент у винахідному процесі: у генетичному програмуванні, штучних нейронних мережах, як вчені-роботи;

– позиціонування роботів зі штучним інтелектом лише як окремих суб'єктів правовідносин. За такого підходу роботи зі штучним інтелектом сприймаються лише як окремі самостійні суб'єкти суспільних відносин із можливістю відносно самостійно та в достатньому обсязі усвідомлювати й оцінювати значення своїх дій і дій інших осіб. Слід підкреслити, що штучний інтелект може отримати статус як індивідуального суб'єкта, так і колективного суб'єкта;

– позиціонування роботів зі штучним інтелектом як окремих суб'єктів правовідносин, так і можливих об'єктів суспільних відносин.

Загалом, наразі і цивільне законодавство і теорія цивільного права притримуються думки, що робот зі штучним інтелектом – об'єкт суспільних відносин – власність фізичної або юридичної особи. Зважаючи на викладене вище, штучний інтелект потрібно сприймати як джерело підвищеної небезпеки та розглядати з урахуванням всіх специфічних умов відповідальності за завдану шкоду з боку саме джерела підвищеної небезпеки, що вже встановлено нормами чинного законодавства України. Так, згідно зі ст. 1187 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки, відшкодовує особа, яка на відповідній правовій підставі (право власності, інше речове право, договір підряду, оренди) володіє об'єктом, використання, зберігання або утримання якого створює підвищену небезпеку. Отже, у цьому

випадку відповідальність має нести власник або інша особа, з якою укладено договір щодо управління штучним інтелектом як майном, і спричинену ним шкоду буде відшкодовано за їхній рахунок. У разі негативних наслідків від помилки в процесі взаємодії між кількома джерелами підвищеної небезпеки (двома алгоритмами) потрібно звернутися до ст. 1188 ЦК України: якщо внаслідок взаємодії джерел підвищеної небезпеки було завдано шкоди іншим особам, то особи, які спільно завдали шкоди, зобов'язані її відшкодувати незалежно від їхньої вини [2].

Зовсім іншою ситуація стане, у разі закріплення в національному законодавстві України особливого статусу робота як самостійного суб'єкта правовідносин. Тоді питання відповідальності за помилки штучного інтелекту підлягатиме коригуванню, оскільки запровадження статусу «електронної особи», як окремого різновиду страхування, впровадження додаткових критеріїв розподілу відповідальності між виробником і власником, а також пошук відповідей на всі інші можливі виклики, які виникатимуть у процесі подальшого використання штучного інтелекту в різних сферах людської діяльності, зумовить відповідні дії. Так, якщо розглядати правосуб'єктність електронної особи як індивідуального суб'єкта, аналогічного людині, то надання їй такого правового статусу є важливим кроком на шляху до отримання повного набору конституційних («людських») прав, що може породжувати в подальшому інші проблеми: наприклад щодо того, чи можуть до суб'єктів штучного інтелекту застосовуватися такі конституційні гарантії як право не бути у рабстві. Ще одним із аргументів проти наділення штучного інтелекту правовим статусом електронної особи є його обмежена вразливість до покарання. Ну це очевидно, що ми не зможемо покласти відповідальність безпосередньо на штучний інтелект (робота), адже тут абсолютно відсутній суб'єктивний елемент відповідальності – це просто розумна машина із заданим набором алгоритмів.

Інша справа, якщо визначити робототехніку як квазісуб'єктів цивільних відносин. І якщо говорити про їх правосуб'єктність,

звичайно, правосуб'єктність людини і робота не може бути однаковою. Правосуб'єктність роботів буде обмеженою. Зокрема, американські вчені-юристи вже пропонують розглядати роботів як квазисуб'єктів цивільних відносин, які користуються тільки частковими правами і обов'язками. Як приклад квазисуб'єктів американські правознавці наводять малолітніх дітей. Малолітні діти не наділені повним обсягом правомочностей, які належать повнолітнім фізичним особам. Зокрема, йдеться про можливість укладати договори або бути засновником юридичних осіб. Малолітні особи можуть вчиняти такі дії тільки з дозволу та за допомогою батьків або опікунів. Таким чином, концепція «квазисуб'єктності» малолітніх осіб, що існує в правовій доктрині США, може бути використана для обґрунтування квазисуб'єктності роботів [3]. Квазисуб'єктність, серед іншого, передбачає, що й юридична відповідальність за власні дії таких учасників цивільних відносин буде значною мірою обмежена. Це означає, що відповідати за дії роботів або відповідати разом із роботами будуть і їхні виробники (розробники). Правила відшкодування шкоди, завданої правам та інтересам учасників цивільного обігу, містяться у главі 82 ЦК України. Отже, відповідно до ч. 1 ст. 1166 ЦК України майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала [2]. При цьому наступні статті відповідної глави ЦК України містять низку винятків із даного правила. Зокрема, йдеться про відшкодування шкоди, завданої особами з неповною дієздатністю, за яких відповідають законні представники: неповнолітні особи, малолітні особи, недієздатні особи, особи з обмеженою дієздатністю. В усіх цих випадках за шкоду, завдану правам та інтересам інших осіб, у повному розмірі або частково відповідають законні представники таких осіб. Так само можна і врегулювати питання із робототехнікою – за їхні дії відповідатимуть розробники, або власники як представники.

Оскільки наукові розробки не припиняються і питання щодо місця штучного інтелекту в цивільних правовідносинах не є достатньо врегульованим на рівні законодавства, то важко сказати, хто та в якому порядку буде відшкодовувати шкоду, завдану робототехнікою. Але за загальним підходом теорії цивільного права та цивільного законодавства, штучний інтелект є об'єктом цивільних правовідносин і відповідальність за шкоду, завдану робототехнікою як джерело підвищеної небезпеки нестиме особа, яка на відповідні правовій підставі володіє об'єктом. Вважаю, що варто закріпити ще право звернення до розробника штучного інтелекту в порядку регресу.

Список використаних джерел:

1. Каткова Т.Г. Штучний інтелект в Україні: правові аспекти [Електронний ресурс] / Т.Г. Каткова // Права і суспільство. – 2020. – Режим доступу: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2020/6_2020/10.pdf.
2. Цивільний кодекс України. Відомості Верховної Ради (2003). – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
3. Колодін Д.О. Щодо питання цивільно-правової відповідальності за шкоду, завдану роботизованими механізмами зі штучним інтелектом (роботами) [Електронний ресурс] / Денис Олексійович Колодін // Часопис цивілістики – Режим доступу: <http://chascyvil.onua.edu.ua/index.php/chc/article/download/85/16>.